

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนเผ่าพื้นเมือง ปกาเกอะญอ จังหวัดตาก

PARTICIPATORY PROCESSES IN THE IMPLEMENTATION OF AN ECO MUSEUM FOR PGAZ K' NYAU INDIGENOUS COMMUNITIES IN TAK PROVINCE.

สุวิชัน พัฒนาไพรวัลย์ / SUWICHAN PHATTHANAPHRAWAN

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

GRADUATE STUDENT, PROGRAM IN ART AND CULTURE RESEARCH,

FACULTY OF FINE ARTS, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

อานาจ เย็นสบาย ¹ / AMNART YENSABAI

คณะวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

BODHIVIJJALAYA COLLEGE, SRINAKHARINWITROT UNIVERSITY

วิรุณ ตั้งเจริญ ² / WIROON TUNGCHAROEN

สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ARTS AND CULTURE RESEARCH, FACULTY OF FINE ARTS.

SRINAKHARINWITROT UNIVERSITY

สาริต ทิมวัฒนบรรเทิง ³ / SATIT TIMWADHANABANTOENG

สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

VISUAL ARTS, FACULTY OF FINE ARTS. SRINAKHARINWITROT UNIVERSITY

บทคัดย่อ

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภูมิวัฒนธรรมของชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลครอบคลุม กลุ่มเยาวชน แม่บ้าน ผู้รู้ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของชุมชนรวมกันไม่น้อยกว่า 30 คน และต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในกระบวนการเก็บข้อมูลได้แก่ แผนที่ชุมชน ในการศึกษาพื้นที่ทางกายภาพ และข้อมูลทั่วไปและมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ปฏิทินทางวัฒนธรรมในการวิเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การสนทนากลุ่มในการถอดคุณค่าความหมายของมรดกทาง

วัฒนธรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกในการสืบค้นข้อมูลเชิงลึกและตรวจสอบข้อมูล เสียงแห่งเมล็ดพันธุ์ในการหามติชุมชนต่อความรู้สึกสำนึกร่วมในมรดกวัฒนธรรมชุมชน และเครื่องมือการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการศึกษารูปแบบประเพณีพิธีกรรมและการใช้ประโยชน์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภูมิวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก มีดังนี้ 1) กระบวนการทบทวนตัวเอง 2) การค้นหาพื้นที่จิตสำนึกร่วมในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน 3) การให้ความหมายของพื้นที่จิตสำนึกร่วม 4) การกำหนดพื้นที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนอย่างมีส่วนร่วม 5) การกำหนดบทบาทและทิศทางของพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชน จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของ

¹ รองศาสตราจารย์ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก

² ศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรมวิจัย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก

³ รองศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาศิลปะจินตทัศน์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก

พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนป่าเกาะงู จังหวัดตากประกอบด้วยลักษณะ 2 รูปแบบคือ 1) เป็นรูปแบบพิพิธภัณฑ์“4S Museum” คือไม่มุ่งเน้นที่ตัวอาคาร แต่มีองค์ประกอบของสถานที่ พื้นที่และจิตสำนึกความรู้สึกร่วม2) เป็นรูปแบบมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางมิติความสัมพันธ์ ไม่ได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว

คำสำคัญ: ชุมชนป่าเกาะงูจังหวัดตาก ,ชนเผ่าพื้นเมือง ,พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ ,พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนชนเผ่าพื้นเมือง

Abstract

This study was directed at the participatory processes in the generation of Pgaz K' Nyau Indigenous people [Karen] community eco-museum in Tak Province. The objective of research was to study the initiating processes and models in initiating a community eco-museum which responded to the indigenous geo-cultural context of the Pgaz K' Nyau Indigenous people.

The qualitative methodology of this research was based on a Participatory Learning and Action approach. The research instruments consisted of community mapping; focus group discussion; in-depth Interviews; transect walk; participatory observation; and voice of seeds.

The finding of this study was the processes of community eco-museum establishment included: [1] community self-reflection; [2] discovery of a sense of place; [3] definition of sense of place; [4] participatory decision making about the community eco-museum; and [5] decision making on the role and directions of the eco-museum. The most appropriate model for the eco-museum consisted of 2 forms: 1) being not emphasize on a museum “building”, but focus on “sense and spirit of space and site” and 2) reflecting the diversity of relational dimensions of cultural heritage.

Keywords: Pgaz K' Nyau Indigenous Communities, Indigenous peoples, Eco Museum, Indigenous Communities Eco Museum.

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ป่าเกาะงูถือเป็นกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย มีประชากรมากกว่า 500,000 คน ตั้งถิ่นฐานครอบคลุม 15 จังหวัดในประเทศไทย (ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2548:11)

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง และความเข้าใจที่ภาครัฐมีต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนป่าเกาะงูอย่างไม่ถูกต้อง ได้ส่งผลทำให้ชุมชนป่าเกาะงูต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการจัดการทรัพยากรและการสูญเสียสิทธิในที่ทำกิน ปัญหาเรื่องสถานะบุคคลทางกฎหมาย/สัญชาติ ปัญหาการสูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และศักยภาพการสืบทอด

วัฒนธรรมและมรดกทางภูมิปัญญา และปัญหาการจัดระบบการศึกษาของรัฐที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตป่าเกาะงู (อกินันท์และกัญญานาฏ , 2558 :_)

คนป่าเกาะงูพยายามเรียกร้องสิทธิของตนเอง และสร้างรูปธรรมในการรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง และนำข้อเรียกร้องสู่ระดับนโยบาย กระทั่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ แผนนโยบายและหลักการปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยงหรือป่าเกาะงู เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม 2553 ตามที่กระทรวงวัฒนธรรมเสนอ โดยสาระประเด็นหลักที่ประกอบด้วย 5 ประเด็นได้แก่ (1) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม (2) การจัดการทรัพยากร (3) สิทธิในสัญชาติ (4) การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม (5) และการศึกษา โดยได้มีการระบุข้อเสนอแนะในประเด็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม 2 ประการ ได้แก่ ประการแรกให้ ส่งเสริมศูนย์วัฒนธรรมชุมชนโดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกับฐานคิดดั้งเดิม ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมที่มีชีวิต และประการที่สอง สนับสนุนงบประมาณในการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชน และการทำกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ป่าเกาะงู (แผนนโยบายและหลักปฏิบัติในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง, 2554:7) แต่การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมยังคงไม่เกิดขึ้น เนื่องจากความพร้อมและความเข้าใจของทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและภาคประชาชนชุมชนป่าเกาะงูเอง ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนแผนนโยบายดังกล่าว ไม่เกิดการพัฒนาคืบหน้าเท่าที่ควร

จังหวัดตากมีชุมชนป่าเกาะงูอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น รองจากเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน (สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา, 2550:_) เป็นพื้นที่ซึ่งมีความสำคัญในเชิงเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจากตั้งอยู่ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ซึ่งเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ของรัฐบาลในการพัฒนาเป็นพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษอำเภอแม่สอด และกำลังจะขยายพื้นที่สู่อำเภอแม่ระมาดและอำเภอพบพระ เพื่อรองรับเขตเศรษฐกิจประชาคมอาเซียน (ศุภกร จุญวานิชย์, 2558:_) แก่นนำชุมชนป่าเกาะงูในพื้นที่ 5 อำเภอชายแดนจังหวัดตาก จึงได้รวมตัวกันในนามเครือข่ายป่าเกาะงูจังหวัดตาก ตั้งแต่ ปี 2550 เพื่อขับเคลื่อนงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมกับวิถีวัฒนธรรมของชุมชนป่าเกาะงู จึงมีความคาดหวังว่าแผนนโยบายฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวป่าเกาะงู จะเป็นเครื่องมือที่ทำให้วิถีวัฒนธรรมชุมชนป่าเกาะงูสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน เหมาะสมและยั่งยืน จึงเกิดโจทย์ที่ท้าทายชวนศึกษาเพื่อค้นหาคำตอบในกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมสร้างศูนย์วัฒนธรรมชุมชนโดยเชื่อมโยงและสอดคล้องกับวิถีชีวิตกับฐานคิดดั้งเดิม ให้เป็นศูนย์วัฒนธรรมที่มีชีวิต ที่ประยุกต์ใช้ แนวคิดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ(Eco Museum) ซึ่งเป็นหลักคิดของพิพิธภัณฑ์สมัยใหม่ (Neo Museology) ที่ไม่เน้นการเก็บสะสมสิ่งของที่เปี่ยมมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) และไม่เน้นเพียงตัวพิพิธภัณฑ์หรืออาคารเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม มรดกทางวัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานหลักการประชาธิปไตย ที่ให้ชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดพื้นที่และประเด็นในการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์ด้วยตนเอง (Peter Davis, 2011:78-79) และชุมชนป่าเกาะงู จังหวัดตากจะใช้พิพิธภัณฑ์เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ วิถีวัฒนธรรม ของกลุ่มชนเผ่าพื้นเมืองป่าเกาะงูในจังหวัดตาก ให้มีความเด่นชัด

คงคุณค่าของอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ได้อย่างภาคภูมิใจและยั่งยืนท่ามกลางพัฒนาการขยายตัวของเขตเศรษฐกิจพิเศษได้อย่างไร?

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการและรูปแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภูมิวัฒนธรรมของชุมชนพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร บทความที่เกี่ยวกับแนวคิดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศประวัติศาสตร์ชนเผ่าปกาเกอะญอ และข้อมูล/เอกสาร/การบันทึกต่างๆที่พบในพื้นที่ เช่น สถิติ ตำนาน เป็นต้น

2. คัดเลือกและสร้างความเข้าใจแก่พื้นที่ศึกษา โดยเรียนปรึกษาและสร้างความเข้าใจแนวคิดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศแก่คณะกรรมการเครือข่ายชุมชนปกาเกอะญอ 5 อำเภอ จังหวัดตาก เพื่อพิจารณาคัดเลือกชุมชนในพื้นที่ที่มีความสนใจ มีความพร้อม และมีความเหมาะสมที่จะเป็นชุมชนนำร่องในการเข้าร่วมโครงการพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศปกาเกอะญอ จังหวัดตาก 2 ชุมชน จากนั้นเข้าพื้นที่ชุมชนเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจกระบวนการทำงาน

3. กระบวนการเก็บข้อมูลมีดังนี้

3.1 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บข้อมูล โดยการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งต้องมีสัดส่วนของ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้รู้ภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของชุมชนรวมกันไม่น้อยกว่า 30 คน และต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

3.2 ใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แผนที่ชุมชน (community Mapping) ในการศึกษาพื้นที่ทางกายภาพและข้อมูลทั่วไปของชุมชน แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน (Community Cultural Mapping) ในการศึกษามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การวิเคราะห์ปฏิทินทางวัฒนธรรม (Cultural Calendar Analysis) ในการศึกษา พิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในรอบปี แผนที่ผู้รู้ (Community Knowledgeable People Mapping) ในการสืบค้นผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ในการศึกษาคุณค่าความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมและเป็นตรวจสอบข้อมูล การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ในการศึกษาข้อมูลในเชิงลึกเกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมชุมชนและเป็นการตรวจสอบข้อมูล เติ้นศึกษาเรียนรู้พื้นที่ชุมชนจริง (Transect walk) ในการศึกษาสภาพของพื้นที่จริงของมรดกทางวัฒนธรรม เสียงแห่งเมล็ดพันธุ์ (Voice of Seeds) ในการศึกษาภูมิทัศน์ประเด็นความต้องการอนุรักษ์ ปกป้อง สืบสานและพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลประเด็นขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการศึกษาแนวทางสร้างความเข้าใจและประสานความร่วมมือกับเครือข่ายภาคีหุ้นส่วนเสริม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ในการศึกษา รูปแบบประเพณี พิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนและการใช้ประโยชน์มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

3.3 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หรือ Participatory Learning and Action (PLA) เพื่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการนำเสนอข้อมูลมรดก วัฒนธรรมของชุมชนและกำหนดประเด็นการขับเคลื่อนพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ

3.4 กระบวนการตรวจสอบข้อมูล ผู้ศึกษามีเป้าหมายในการตรวจสอบข้อมูล คือ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการ 2 แนวทาง ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) เพื่อพิจารณาว่า ถ้าเก็บข้อมูลต่างเวลา ต่างสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลต่างคนจะยังได้ข้อมูลเหมือนเดิมหรือไม่ และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน ได้แก่ การใช้เครื่องมือในการจัดเก็บข้อมูลเรียนรู้วัฒนธรรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมที่หลากหลาย ตลอดจนการสัมภาษณ์เพิ่มเติม และเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษานำผลจากการศึกษา มาวิเคราะห์โดยใช้เครื่องมือ SWOT Analysis แล้วใช้แนวคิดทฤษฎีเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการอภิปรายผล ซึ่งประกอบด้วย เกณฑ์ 21 ตัวชี้วัดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ (21 Indicators of Eco Museum) ดัชนี 11 เงื่อนไขก่อนดำเนินการจัดตั้ง พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ (11 Indicators of Conditions before establishing Eco Museum) แนวคิดพิพิธภัณฑ์วิทยาใหม่ (Neo Museology) และแนวคิดพื้นที่ 3 มิติ (Third space) จากนั้นผู้ศึกษาจะทำดัชนีข้อมูล คือ การเลือกคำบางคำ มาใช้เพื่อจัดหมวดหมู่ข้อมูล โดยใช้ทั้งดัชนีเชิงบรรยาย (Descriptive index) ดัชนีเชิงตีความ (Interpretive index) ดัชนีเชิงอธิบาย (Explanatory index)

3.6 การสรุปข้อมูล ผู้ศึกษาสร้างบทสรุปโดยการนำข้อสรุปย่อยที่ทำได้มาประมวลเข้าด้วยกัน ให้เป็นชุดของคำอธิบายที่ได้เรื่องราวและเข้าใจ

การศึกษาระบบการและรูปแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภูมิวัฒนธรรมของชุมชนพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก มีดังนี้

1.1 กระบวนการในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนพื้นเมืองปกาเกอะญอ มี ขั้นตอนดังนี้

1.1.1 กระบวนการทบทวนตัวเอง (Community Self-Reflection) เป็นการทบทวนและวิเคราะห์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นต้นทุนในการขับเคลื่อนชุมชน ดังนั้นการจะจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชน จึงเริ่มต้นจากการทบทวนตัวเอง รู้ตัวตน ทำความรู้จักชุมชนตัวเองเพื่อรู้ว่าตัวเองเป็นใคร (Who Am I?) อยู่ที่ไหน (Where I'm) โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เพื่อสืบค้นทบทวนทุนเดิมของชุมชน สภาพของชุมชน ว่ามีอะไรที่เป็นศักยภาพของชุมชนบ้างที่สอดคล้องเหมาะสมที่จะนำไปจัดทำพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชน โดยใช้แผนที่ชุมชน (Community mapping) เป็นเครื่องมือในมีส่วนร่วมการแลกเปลี่ยนสะท้อนความคิดของคนในชุมชนสำหรับการทบทวนบริบททั่วไปที่ครอบคลุมขอบเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน น้ำ ป่า และมิติทางวัฒนธรรม

1.1.2 การค้นหาพื้นที่จิตสำนึกร่วมในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Sense of Place rummaging) เป็นกระ

บวนการรับรู้มรดกของตนเอง ซึ่งจะบอกได้ชัดเจนว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร มีอะไรบ้างที่คงอยู่หรือหายไปแล้ว คือ รู้จักสิ่งที่ดีและไม่ดีในชุมชน และอะไรบ้างที่เมื่อเข้ามาแล้วจะทำลายมูลค่าหรือคุณค่าของตัวตนหรือมรดกบ้าง โดยแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Community Cultural Mapping) และการวิเคราะห์ปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน (Cultural calendar Analysis) เป็นเครื่องมือสำรวจจิตสำนึกร่วมมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนยังมีความรู้สึกร่วมและยอมรับบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในชุมชน เป็นการเข้าไปพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วมในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เช่น สถานที่ทางพิธีกรรม ป่าความเชื่อ ประเพณี เป็นต้น

1.1.3 การให้ความหมายของพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วม (Sense of Place Definitions) เป็นขั้นตอนการสกัดเอาคุณค่า ความหมายและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องของคนในเจ้าของวัฒนธรรมต้องเป็นผู้อธิบายด้วยตนเองได้ดีที่สุด โดยเชิญผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในชุมชนมาร่วมการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อให้เกิดการสะท้อนและแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นในกลุ่มผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ของชุมชนเกี่ยวกับความหมาย คุณค่า ความสำคัญของพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วมของชุมชนที่เชื่อมโยงมิติในการรักษาความสัมพันธ์ของคนกับธรรมชาติ คนกับประเพณี วัฒนธรรม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

1.1.4 การกำหนดพื้นที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory in Decision making of Community Eco Museum) เป็นการเลือกมรดกทางวัฒนธรรมหรือพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วมที่มีอยู่ในชุมชน ที่ชุมชนมีความห่วงใย ห่วงหาญต้องการอนุรักษ์ ปกป้อง สืบสานและพัฒนา มีอะไรบ้างซึ่งไม่ได้จำกัดว่า ต้องเป็นกี่เรื่อง เป็นเรื่องของการกำหนดพื้นที่กับสถานที่ (Place and Space) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมการเดินศึกษาชุมชน (Transect walk) และเสียงแห่งเมล็ดพันธุ์ (Voice of seed) เป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่สิทธิให้อำนาจชุมชน (Power) ในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนบนฐานของการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน

1.1.5 การกำหนดบทบาทและทิศทางของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชน (The Roles and Direction of Community Eco Museum) เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศที่มีชีวิต อยู่กับชุมชน ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ที่คนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจกำหนด ออกแบบ ทิศทางการขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง เริ่มจากทำความเข้าใจถึงคุณค่าความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างชัดเจนแก่เครือข่ายภาคีเป็นฝ่ายหนุนเสริมและระดมความร่วมมือในการขับเคลื่อนในพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งชุมชน และเครือข่าย องค์กรหนุนเสริม ร่วมกันวิเคราะห์ต้นทุนที่มีอยู่ ทั้งเรื่องความรู้ ความเชี่ยวชาญ งบประมาณ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ แล้วหาข้อตกลง (Commitments) ในการลงขันอนุรักษ์ ปกป้อง สืบสานและพัฒนา พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศที่เป็นรูปธรรมในชุมชน

1.2 รูปแบบของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตากประกอบด้วยลักษณะ 2 รูปแบบคือ

1.2.1 รูปแบบ ของพิพิธภัณฑสถาน (Type of Museum) เป็นรูปแบบพิพิธภัณฑสถาน "4S Museum" ที่มีองค์ประกอบของ

สถานที่ พื้นที่ และจิตสำนึกความรู้สึกร่วม (Sense and Spirit of Space and Stead) คือไม่มุ่งเน้นที่ตัวอาคาร แต่เป็นการกำหนดให้ทั้งชุมชนเป็นสถานที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศ (Space) ที่รวบรวมและแสดงการมีชีวิตอยู่มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่กระจายตัวตามพื้นที่ต่างๆ (Site) ของชุมชน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนมีจิตความรู้สึกสำนึกร่วมในความภูมิใจ ผู้คนห่วงหาญ (Sense and Spirit of Community) ในระดับที่ชุมชนต้องการให้มีการอนุรักษ์ ปกป้อง สืบสานและพัฒนาให้ดำรงอยู่เป็นวิถีชุมชนอย่างยั่งยืน

1.2.2 รูปแบบของมรดกทางวัฒนธรรม (Types of Culture Heritage) เป็นรูปแบบมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางมิติความสัมพันธ์ (Diversity of Relational Dimensions of Cultural Heritage) มรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนปกาเกอะญอ 1 อย่าง มีนัยความสัมพันธ์เชื่อมโยงเรื่องอื่นๆ หลายมิติ เช่น มิติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การศึกษา เศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ ไม่ได้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมเชิงเดี่ยว (Single-dimensional of Cultural Heritage)

สรุป

1.สรุปผล

การศึกษากระบวนการและรูปแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทภูมิวัฒนธรรมของชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตาก มีดังนี้

1.1 กระบวนการในการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ มี ขั้นตอนดังนี้

1.1.1 กระบวนการทบทวนตัวเอง (Community Self-Reflection) เป็นการทบทวนและวิเคราะห์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งเป็นต้นทุนในการขับเคลื่อนชุมชน

1.1.2 การค้นหาพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วมในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Sense of Place rummaging) เป็นกระบวนการรับรู้มรดกของตนเอง ซึ่งจะบอกได้ชัดเจนว่าพื้นที่แต่ละแห่งนั้นในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร มีอะไรบ้างที่คงอยู่หรือหายไปแล้ว

1.1.3 การให้ความหมายของพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วม (Sense of Place Definitions) เป็นขั้นตอนการสกัดเอาคุณค่า ความหมายและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน

1.1.4 การกำหนดพื้นที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory in Decision making of Community Eco Museum) เป็นการเลือกมรดกทางวัฒนธรรมหรือพื้นที่ที่จิตสำนึกร่วมที่มีอยู่ในชุมชน (Place and Space)

1.1.5 การกำหนดบทบาทและทิศทางของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชน (The Roles and Direction of Community Eco Museum) เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศที่มีชีวิต อยู่กับชุมชน ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ที่คนในชุมชนเป็นผู้ตัดสินใจกำหนด ออกแบบ ทิศทางการขับเคลื่อนมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

1.2 รูปแบบของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกาเกอะญอ จังหวัดตากประกอบด้วยลักษณะ 2 รูปแบบคือ

1.2.1 รูปแบบ ของพิพิธภัณฑสถาน (Type of Museum) เป็นรูปแบบพิพิธภัณฑสถาน "4S Museum" ที่มีองค์ประกอบของ

สถานที่ พื้นที่ และจิตสำนึกความรู้สึกร่วม (Sense and Spirit of Space and Site) คือไม่มุ่งเน้นที่ตัวอาคาร แต่เป็นการกำหนดให้ทั้งชุมชนเป็นสถานที่พิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศ (Space) ที่รวบรวมและแสดงการมีชีวิตอยู่มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งอยู่กระจายตัวตามพื้นที่ต่างๆ (Site) ของชุมชน

1.2.2 รูปแบบของมรดกทางวัฒนธรรม (Types of Culture Heritage) เป็นรูปแบบมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทางมิติความสัมพันธ์ (Diversity of Relational Dimensions of Cultural Heritage) มรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนปกากะญอ 1 อย่าง มีนัยความสัมพันธ์เชื่อมโยงเรื่องอื่นๆ หลายมิติ

2. อภิปรายผล

งานวิจัยครั้งนี้ได้ชี้ให้เห็นลักษณะความรู้สึกสำนึกร่วมในความภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (Sense and Spirit of Space and site) ของชุมชน ผู้ศึกษาพบว่า มี 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะความรู้สึกสำนึกร่วมที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ เป็นความภูมิใจที่ถูกส่งต่อ และถือปฏิบัติกันมายาวนานจนกลายเป็นสิ่งที่คนในชุมชนยอมรับร่วมกันว่า เป็นส่วนสำคัญของวิถีวัฒนธรรมชุมชน เป็นความภูมิใจที่มาจากความทรงจำ (Pride of Memory) มากำหนดเป็นความรู้สึกสำนึกร่วม (Sense) (Rene Rivard.1985 p.125) เช่น ประเพณี พิธีกรรม สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อ เป็นต้น

2. ลักษณะความรู้สึกสำนึกร่วมที่สร้างขึ้นใหม่ เมื่อศึกษาที่มาและความสำคัญมรดกทางวัฒนธรรมจะพบว่าชุมชนได้ฐานคิดเดิมทางวัฒนธรรมมาเปลี่ยนรูปแบบและเพิ่มตัวแสดงเพื่อให้เป็นเครื่องมือในการสร้างความร่วมมือสำหรับการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในสภาวะการณปัจจุบัน (Hugues de Varine อ้างใน Andreea.2011;151) ที่ชุมชนต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทายใหม่ ทำให้บริบทชุมชนเปลี่ยน จึงต้องปรับเปลี่ยนหรือประยุกต์เพื่อสามารถนำมรดกทางวัฒนธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จริงและเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ (ICOM .2006:14) และสิ่งที่สร้างหรือประยุกต์ขึ้นมาใหม่นี้ถ้าเป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในวัฒนธรรมนั้นๆ จะกลายเป็นพลังในการสื่อความหมายเพื่ออนุรักษ์ ปกป้อง สืบสานและพัฒนา มรดกทางวัฒนธรรมชุมชน เช่น พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่อนุรักษ์พันธุ์ปลา สวนเรียนรู้เกษตรคนต้นทะเล เป็นต้น

3. ลักษณะความรู้สึกสำนึกร่วมที่มีเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์หลากหลายมิติ ในชุมชนปกากะญอได้ตีความมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนสัมพันธ์กับมิติต่าง ๆ ที่ไม่ใช่เพียงประเด็นวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังสัมพันธ์กับมิติจิตวิญญาณ มิติทรัพยากรธรรมชาติ มิติเศรษฐกิจ มิติสังคม เป็นการสื่อความหมายของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนที่กว้างขึ้น ในมุมมองของชุมชนเอง เป็นการมองมรดกวัฒนธรรมแบบองค์รวม โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ คือ กระบวนการทวงถามสถานที่ และก่อให้เกิดการดำรงอยู่ของชุมชนและสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืน (Peter Davis 2007p.116) เป็นวิธีการเฉลิมฉลองมรดกทางวัฒนธรรมเพื่ออยู่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในความหลากหลายทางสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างสันติ โดยวิธีการเคารพ ให้เกียรติ ให้อำนาจ และยอมรับการตัดสินใจกำหนด มุมมอง ขอบเขตการอนุรักษ์และสื่อความหมายในการสืบสานมรดกของคนในชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมืออัน

ทรงพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังทำให้เห็นถึงบทบาทของพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศที่ชุมชนพื้นเมือง เจ้าของวัฒนธรรม จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ เลือกลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมจากชุมชนของตนเองเพื่อการอนุรักษ์และตีความวิถีวัฒนธรรม ให้ คงคุณค่าของอัตลักษณ์ของเผ่าพันธุ์ ได้อย่างภาคภูมิใจและยั่งยืนท่ามกลางเปลี่ยนแปลงได้อย่างน้อย 7 ข้อ คือ

1.บทบาทในการสร้างความรู้สึภาคภูมิใจในชุมชน เพราะกระบวนการที่เกิดการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศชุมชน ทำให้ชุมชนได้ทบทวนตัวเอง ทบทวนความหมายคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรม ทำให้คนในชุมชนได้เข้าใจชุมชนตนเอง รู้ตัวดี เป็นแรงหนุนให้คนในชุมชน เกิดความภูมิใจในประวัติศาสตร์ ประเพณีวัฒนธรรม และรากเหง้าของชุมชนจนเกิดความรู้สึกในความเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน (David Storey 2014,p.12) พร้อมทั้งจะปกป้องอนุรักษ์และพัฒนา มรดกวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนนี้หากพัฒนาเป็นจิตสำนึกร่วม (Stephanie K Hawke, 2014,p236) จะกลายเป็นแรงบัลดาลใจ เป็นอำนาจ และพลังภายใน (Inner motivation) ในการพัฒนาชุมชนได้

2.บทบาทในการเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม การรวบรวมมรดกทางวัฒนธรรมและกำหนดให้ทั้งชุมชนเป็นพิพิธภัณฑสถานเชิงนิเวศ เพื่อปกป้อง อนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาผ่านการต่อยอดองค์ความรู้ท้องถิ่นที่คนในชุมชนสามารถเลือก กำหนด ตัดสินใจในรูปแบบและวิธีการอนุรักษ์ สืบสาน ตีความ และสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนเห็นเหมาะสมและสมควร (Stephanie K Hawke, 2014,p240) ไม่จำเป็นต้องเป็นวิธีการแบบดั้งเดิม หรือเป็นแบบใดแบบหนึ่งตายตัว สังคมของวัฒนธรรมคือ มีความหลากหลาย เชื่อมโยงสัมพันธ์ พึ่งพาอาศัยกัน และมีพัฒนาการปรับเปลี่ยนเพื่อความเจริญงอกงาม ดังนั้นการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมเป็นการรักษาความหลากหลายทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรมให้มีชีวิต

3.บทบาทในการสร้างจุดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะของชุมชน ทำให้คนได้มองเห็นความแตกต่างที่ชุมชนมีเมื่อเทียบกับชุมชนอื่น เป็นคุณลักษณะเฉพาะของชุมชน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของชุมชนที่ไม่เหมือนชุมชนทั่วไป เอกลักษณ์เฉพาะนี้เป็นการสร้างจุดเด่นเฉพาะของชุมชน (Significance) ที่ง่ายต่อการจดจำและนึกถึง (Vincent O'Brien ;et el 2014,p86) โดยจุดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่นี้กลายเป็นแรงดึงดูดให้คนภายนอก ได้เลื่อมล้นมาชมมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน (Lois Mansfield,2014,p74) เพราะการพัฒนาหลังสมัยใหม่ (Post modern) มุ่งเน้นการเฉลิมฉลองความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Davis,2011, P.63) นอกจากนี้ความเป็นจุดเด่นและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนยังเป็นการสร้างโอกาสให้ชุมชนได้มีพื้นที่ในการแสดงตัวตนทางสังคม (Social Space) สู่สาธารณะได้มากขึ้น (Henri Lefebvre 1990 อ้างใน ปฐม หงษ์สุวรรณ 2556 น.5-6) ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักและยอมรับมากขึ้นผ่านความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของมรดกทางวัฒนธรรม

4.บทบาทในการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายจาก

ภายนอก จากผลการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนปกากะญอเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์หลากหลายมิติ จึงทำให้สามารถสร้างเชื่อมโยงประเด็นของชุมชน(Local)กับประเด็นการทำงานของโลกภายนอก(External)ที่กำลังให้ความสนใจหรือขับเคลื่อนอยู่ มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอกและสร้างทัศนคติทางบวกที่นำไปสู่ความร่วมมือสู่สาธารณะ(Jennifer ;et al 2014,p.93) จากเดิมที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์และมีความคาดหวังต่อคนชนเผ่าด้วยวาทกรรม “ชาวเขาทำลายป่า” แต่เมื่อโลกภายนอกได้เข้ามาสัมผัสและเห็นบทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่เอื้อต่อการอนุรักษ์ ปกป้อง และใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ทำให้คนภายนอกได้เรียนรู้ ได้เข้าใจนำไปสู่การปรับเปลี่ยนความรู้สึก ทัศนคติ ที่มีต่อคนชนเผ่า พร้อมเป็นแนวร่วมในการหนุนเสริมความรู้ใหม่ เครื่องมือใหม่ที่เหมาะสมให้กับชุมชน และค่อยๆเปลี่ยนภาพของคนชนเผ่าพื้นเมืองจากผู้ทำลายมาเป็นผู้ดูแลรักษา นี่เป็นอีกบทบาทสำคัญหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

5.บทบาทในการเป็นฐานเศรษฐกิจของชุมชน ชุมชนเผ่าพื้นเมืองปกากะญอ ใช้ประโยชน์จากมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน เป็นเครื่องมือ เป็นอุปกรณ์ในการทำมาหากิน(Rhiannon Mason;et el .2014 ,p.140) ทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งดิน น้ำ ป่าและองค์ความรู้ที่สั่งสมมาจากบรรพบุรุษจนตกผลึกเป็นมรดกทางภูมิปัญญา เป็นทุนและเป็นฐานการผลิตที่สำคัญต่อชีวิตของคนในชุมชน ชุมชนจึงมีความระมัดระวังการใช้ และเฝ้าสังเกตการเปลี่ยนแปลงอย่างใกล้ชิด บางระยะชุมชนอาจใช้ประโยชน์มากเกินไปจนเสียสมดุล ทำให้ชุมชนหันกลับมาดูแลใส่ใจ เพราะชุมชนรู้ว่าถ้าขาดริตมรดกทางทรัพยากรเพื่อการผลิตมากเกินไปจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของฐานทางเศรษฐกิจในชุมชน การรักษามรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรคือการรักษามรดกทางเศรษฐกิจของชุมชน จึงทำให้ชุมชนได้นำมรดกทางภูมิปัญญาที่มี ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้จากภาคีเครือข่ายหนุนเสริมมาประยุกต์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนสำหรับการผลิตเพื่อเศรษฐกิจ ในรูปแบบที่เป็นการผลิตที่ไม่ทำลาย สอดคล้องกับแนวคิดพิพิธภัณฑ์วิทยาสมัยใหม่(Neo Museology) ที่ให้ความสำคัญกับจรรยาบรรณในการอนุรักษ์และดูแลทรัพยากร ความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Davis, Peter. 2011,P.63) ดังนั้นเศรษฐกิจหรือการผลิตของชุมชนจึงเป็นการผลิตที่พึ่งพาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ แต่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ไม่ทำลาย

6.บทบาทในการเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูเมือนโยบายรัฐและการพัฒนาจากภายนอกได้เป็นเงื่อนไขผลักดันให้ชุมชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีตามพัฒนากระแสหลัก ทำให้วิถีการผลิตเปลี่ยนไป ต้องผลิตเพื่อกำไรและขุดรื้อธรรมชาติมากขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนจึงเสื่อม จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ต้องใช้สารเคมี และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเปลี่ยน การพึ่งพาอาศัยกันน้อยลง พึ่งพาเทคโนโลยีและโลกภายนอกมากขึ้น พื้นที่ความเชื่อเริ่มถูกรบกว่น บุกรุกเช่น แม่โพสพ แม่ธรณี เชื่อวิทยาศาสตร์แทน เมื่อใช้ประโยชน์มากเกินไปดูแลรักษา จึงเกิดวิกฤตธรรมชาติ น้ำแห้ง ดินแล้ง ป่าน้อยลง ชุมชนจึงย้อนกลับมาหามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เพื่อฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศ ผลการฟื้นฟูบางอย่างประสบความสำเร็จ บางอย่างไม่เป็นตามที่คาดหวัง บางอย่างได้ผลเร็ว บางอย่างยังไม่เห็นผล แต่ชุมชนได้เรียนรู้จาก

กระบวนการทำงานฟื้นฟู ได้เครือข่ายภาคีหนุนเสริมเพิ่ม ได้ความรู้ใหม่ ได้เครื่องมือใหม่ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากกระบวนการ ซึ่งพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนควรจัดให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในหลายรูปแบบทั้งที่เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมเดิมหรือ การเรียนรู้ผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาผสมผสาน(จาระไน ไชโยธา 2557:16) ซึ่งสอดคล้องกับหลักการและตัวชี้วัดของพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศ21 ข้อที่นักพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศนำโดย Peter Davis ,Corsane,Gerade,M. maggi,S.Elliott และคนอื่นๆ ได้กำหนดไว้ ซึ่งในหลักการทำงานได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการที่มากกว่าผลผลิต “The product is important but the process more important than” (Corsane et.al.2007,P.105) และในกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้มีการบังคับ เป็นการเรียนรู้โดยสมัครใจ เป็นพื้นที่การเรียนรู้กระบวนการทำงานแบบประชาธิปไตย (Maggie Roe,2014,p.200) จากกระบวนการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรมนี้ ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้การรื้อฟื้นความสัมพันธ์ใน 3 มิติ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งทั้งสามมิตินี้คนชนเผ่าพื้นเมืองปกากะญอเรียกว่า “เก่อ ลา” หรือ ขวัญ (essence of life) ถือว่าเป็นแกนของชีวิต

7.บทบาทในการสร้างความตระหนักในการปกป้องพื้นที่ มรดกทางวัฒนธรรมได้ถูกนำมาใช้เพื่อเป็นเครื่องมือในการการสร้างความตระหนัก ให้กลายเป็นความตระหนักในการปกป้องสิทธิ ปกป้องพื้นที่ชุมชนสำหรับคนรุ่นใหม่(Lois Mansfield,2014,p67) เริ่มจากการสร้างพื้นที่รูปธรรมของชุมชนในการอยู่กับป่าได้บนฐานภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการรับประกันความมั่นใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องและสาธารณะได้รับรู้ เรียนรู้ เข้าใจวิถีที่แท้จริงของชุมชน เพื่อเกิดแนวร่วม เกิดเครือข่ายในการปกป้อง พิทักษ์ สิทธิและที่ดินชุมชน (Stefann Dondeyne ;et al 2014,p297) นัยของการปกป้องพื้นที่ มิได้เป็นเพียงการปกป้อง พิทักษ์สิทธิของคนในชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการปกป้องและคืนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้กับธรรมชาติ ให้กับต้นน้ำ ให้กับต้นไม้ ปกป้องและคืนพื้นที่ทางจิตวิญญาณให้กับบรรพบุรุษ เช่น ป่า เต ป่อ หรือป่าเกิด ต่า ซัวโซ หรือป่าคนตาย ปกป้องและคืนพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ให้แก่โลก (Re- enchantment of the world) ให้เทวอารักษ์ ให้แม่น้ำ ให้ผืนดิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในมิติการวิจัย

1.1 ควรมีการศึกษาเพื่อประเมินผลหลังการเกิดพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชนจากนี้อีก 2 ปี เพื่อทราบความก้าวหน้าและผลการดำเนินการของพิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชน

1.2 ควรมีการศึกษารูปแบบเศรษฐกิจชุมชนที่เหมาะสมกับพื้นที่พิพิธภัณฑ์เชิงนิเวศชุมชน ที่นอกเหนือจากประเด็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

2. ข้อเสนอแนะในมิติการพัฒนา

2.1 ควรมีการพัฒนาต่อยอดประเด็นมรดกทางวัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชนสู่มิติเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เช่น การแปรรูป หัวยกเพื่ออาหารมังสาวิโรติ การแปรรูปมะอึหวานเป็นบรรจุภัณฑ์สมุนไพร ต้นผึ้งแปรรูปผลิตภัณฑ์หรือพัฒนาบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปหน่อไม้เป็นผลิตภัณฑ์อาหารในรูปแบบต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 รัฐควรมีมาตรการในการยอมรับ ปกป้อง

คุ้มครองและพัฒนา โดยการกำหนดเป็นพระราชบัญญัติ “พื้นที่ปกป้องคุ้มครองพิเศษพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหรือพื้นที่เขตพิเศษทางสังคมและวัฒนธรรม”

เอกสารอ้างอิง

จระไน ไชโยธา (2557) การจัดการพิพิธภัณฑสถานเฉพาะ

ทาง: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑสถานของเล่นกรีก
ย่านพันธุ์.กรุงเทพมหานคร: วารสารสถาบันศิลป
และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ,
16(1), 31

Jaranai Chaiyot (2014). A management of Specialized
Museum: A case Study of Million toy Museum
by Krirk Toonpun.Bangkok: **Institute of Culture
and Art**, Srinakharinwirot University.Vol16 (1),
31

ปฐม หงษ์สุวรรณ (2556). นานมาแล้ว มีเรื่องเล่าตำนาน
นิทาน ชีวิต. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

Patom Hongsuwan (2013). **Fiction, Myth, Folk lore and
Life as Long time ago**. Bangkok: Chulalongorn
University.

ศุภกร จุญญาวิชย์.เขตเศรษฐกิจพิเศษ แม่สอด.สืบค้นเมื่อ
17 มีนาคม 2558, จาก [http://www.crime.tnews.
co.th/content/125848/](http://www.crime.tnews.co.th/content/125848/)

Suphakorn Charoonwanich.Special Economic Zone
Maesot.Search 17 March 2015, from [http://
www.crime.tnews.co.th/content/125848/](http://www.crime.tnews.co.th/content/125848/)

ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2548).
ข้อมูลชาวเขา: แม่ฮ่องสอน: ศูนย์พัฒนาสังคม
หน่วยที่ 43

Hill tribe Development and Welfare Centre (2005).Mae
hongson Hill tribe Information: 43 Mobile Social
Development Center.

สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา
(2550). **ฐานข้อมูลชุมชนเครือข่ายเผ่าของ
สมาคม IMPECT**.เชียงใหม่: สำนักพิมพ์AIPP

Inter Mountain People Education and Culture in Thailand
Association (2007).**IMPECT Community Net
work Information Data Base**.Chiangmai: AIPP
Printing

อภิสิทธิ์และกัญญานาฏ (2558) การขับเคลื่อนนโยบาย
ฟื้นฟูวิถีชีวิตชาวกะเหรี่ยง. เอกสารประกอบการ
สัมมนา กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

Apinant and Kanyanad (2015).**Karen Traditional living
Revival Policy Movement**. Seminar document.
Bankok: Princess Maha Chakri Sirindhorn An
thropology Centre.

Andreea-Loreta.et al. (2011). **Ecomuseum a New form
of Revitalization of Space and Their Role in
Territorial Management Politicies**. Romania: The
Interdisciplinary Center for Advanced Researches
on Territorial Dynamics (CICADIT) Bucharest.
Romania University of Bucharest

Davis, Peter. (2007). **New Museologies and the Eco
museum**. In The Ash-gate Research Reader in
Heritage and Identity, Eds Pp. 397–414 .Brian
Grahamand and Peter Howard. Alderhot:
Ashgate.

(2011). **Ecomuseums: A Sense of
Place (2nd Edition)**. New York: Continuum.

David Storey (2014) **Land Territory and Identity. In
Making Sense of Place Multidisciplinary
Perspectives**. Ian Convery; et al.pp.12.
Second published. The International Center for
Cultural & Heritage Studies Newcastle
University.

G. Corsanea; et al. (2007) **Ecomuseum
Evaluation: Experience in Piemonte and
Liguria** .Italy: International Journal of
Heritage,13;2,101-116,DOI:
10.1080/13527250601118936

ICOM. (2006). **Code of Ethics for Museums**

Jennifer; et al (2014).Local **Renewables for Local
Place? In Making Sense of Place Multidisci
plinary Perspectives**. Ian convery; et al.pp.93.
Second published. The International Center for
Cultural & Heritage Studies Newcastle
University.

Lois Mansfield, (2014).**Hill Farming Identities and
Connection to place**. In Making Sense of Place
Multidisciplinary Perspectives. Ian convery;
et al.pp.73.Second published. The International
Center for Cultural & Heritage Studies
Newcastle University.

Marggie Roe, (2014).**Making Sense of Place and
Landscape Planning at the Landscape Scale**.
In Making Sense of Place Multidisciplinary
Perspectives. Ian convery; et al.pp.200.Second
published. The International Center for Cultural
& Heritage Studies Newcastle University.

Rivard, René. (1985). **Eco museums in Quebec
Museum** 37 (4): 202–205.Schwartz, April 2001.
Sustainable development in a World Heritage
Area: The Ha Long Bay Ecomuseum.

Rhiannon Mason; ET el. (2014).**The Place of Art in the
Public Art Gallery**. In Making Sense of Place
Multidisciplinary Perspectives. Ian convery;
et al.pp.140.Second published. The International
Center for Cultural & Heritage Studies Newcastle
University.

Stephanie K Hawke, (2014). **Heritage and Sense of
Place**. In Making Sense of Place Multidisciplinary
Perspectives. Ian convery; et al.pp.236, 240.
Second published. The International Center for
Cultural & Heritage Studies Newcastle
University.

Stefann Dondeyne; et al (2014).**Nature Conservation,**

Rural Development and Ecotourism in Central Mozambique. In Making Sense of Place Multidisciplinary Perspectives. Ian convey; et al.pp.240.Second published. The International Center for Cultural & Heritage Studies Newcastle University.

Vincent O'Brien; et el (2014).**Place Culture and Everyday Life in Kyrgyz Villages.** In Making Sense of Place Multidisciplinary Perspectives. Ian convey; et al.pp.86.Second published. The International Center for Cultural & Heritage Studies Newcastle University